

Görenler için Braille (Kabartma) Yazı Rehberi

Editör: Pınar ŞAFAK

3. Baskı

Editör: Pınar Şafak

GÖRENLER İÇİN BRAİLLE (KABARTMA) YAZI REHBERİ

ISBN 978-605-241-027-1

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2017, Ankara

3. Baskı: Ekim 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

BÖLÜM VE YAZARLARI

Bölüm 1 Braille Yazı Sistemi, Tarihçesi ve Dünyada Braille

Doç. Dr. Pınar ŞAFAK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3386-9816

Bölüm 2 Braille Sistemi ve Braille Alfabesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KÜÇÜKÖZYİĞİT, Hakkari Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5980-532X

Bölüm 3 Bir Harfli Kısaltmalar, İki Harfli Kısaltmalar ve Hece Kısaltmaları

Dr. Öğr. Üyesi Ömür GÜREL SELİMOĞLU, Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3212-713X

Bölüm 4 Kelime Kökü ve Kelime Parçası Kısaltmaları

Arş. Gör. Pınar DEMİRYÜREK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1035-5246

Bölüm 5 Cevap Anahtarları

Dr. Öğr. Üyesi Ömür GÜREL SELİMOĞLU, Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3212-713X

Arş. Gör. Pınar DEMİRYÜREK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1035-5246

ÖN SÖZ

Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin toplumla bütünleşmesi için topluma tam katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Bunun için de her bireye sağlanan tüm hak ve olanakların yetersizlikten etkilenmiş bireylere de sağlanması gerekmektedir. Normalleştirme olarak bilinen bu kavramın hayata geçirebilmesi için çevresel düzenlemelere, materyal uyarlamalarına ve eğitime ihtiyaç vardır. Braille yazı görmeyen bireylerin hayata ve topluma tam katılımlarını sağlamaya hizmet etmektedir. Bağımsız olarak yaşama ve bilgiye ulaşmalarına imkan tanımaktadır.

Bu kitap öncelikle özel eğitim öğretmenleri ve öğretmen adaylarına yönelik olarak hazırlanmıştır. Görme yetersizliğinden etkilenmiş bireylerle çalışacak her öğretmenin braille yazıyı bilmesi gerekir. Ancak bu kitap, braille öğrenmek isteyen tüm gören bireylere hizmet edecektir.

Bu kitabın gören bireylerin braille yazıyı tanımlarına ve eğer isterlerse braille yazı ile okuyup yazmayı öğrenmelerine hizmet edeceği umulmaktadır. Gören bireyler okuma yazmayı basılı materyallerle öğrendikleri ve önceden okuma yazmayı bildikleri için bu kitapta “okuma yazma nasıl öğretilir?”in cevabını bulamazsınız. Ancak her isteyen birey kendi başına bile bu kitap aracılığıyla braille okuma yazmayı öğrenebilir. Önemli olan ne kadar çok pratik yaptığınız ve braille yazıyı ne sıklıkla kullandığınızdır. Braille öğrenmek, braille okumak ve yazmak eğlencelidir. Sizlerin de braille okumak ve yazmaktan bizler kadar keyif alacağınızı umarak bu kitabı hazırladık. Braille kitabımıza soru ve önerilerinizle yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür ederiz.

Editör Notu: <http://braillehberi.kitabi.gen.tr> adresinden kitapta yer alan bilgilerin nasıl uygulanacağını gösteren videoları izleyebilirsiniz.

Editör

Doç. Dr. Pınar ŞAFAK

apinar@gazi.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

BÖLÜM 1

BRAİLLE YAZI SİSTEMİ, TARİHÇESİ VE DÜNYADA BRAİLLE

Giriş.....	2
Kabartma Okuma Yazma Sistemlerinin Tarihçesi.....	4
Görmeyenler İçin Farklı Yazı Sistemleri.....	6
Braille Yazının Önemi ve Tarihçesi.....	8
Braille Yazı Sistemi.....	9
Braille Yazı Araçları.....	13
Braille Yazı Tablet ve Kalem.....	13
Braille Daktilo.....	16
Braille Yazıyı Silme.....	18
Braille Yazının Kullanıldığı Diğer Alanlar.....	19
Yararlanılan Kaynaklar.....	21

BÖLÜM 2

BRAİLLE SİSTEMİ VE BRAİLLE ALFABESİ

Giriş.....	24
Braille Yazı Sisteminde Altı Nokta.....	24
Altı Noktadan Elde Edilen Semboller.....	27
Farklı Dillerde Braille Alfabeti.....	29
İngilizce Braille Alfabe.....	30
Almanca Braille Alfabe.....	31
Fransızca Braille Alfabe.....	32
Arapça Braille Alfabe.....	33
Türkçe Braille Alfabe.....	35
Braille Harf ve Noktalama İşaretleri.....	36
Braille Harf İşaretleri.....	36
Braille Harf İşaretleri Çalışma Kâğıdı.....	43
Braille Noktalama İşaretleri.....	45
Braille Noktalama İşaretleri Çalışma Kâğıdı.....	53

BÖLÜM 3**BİR HARFLİ KISALTMALAR, İKİ HARFLİ KISALTMALAR VE HECE KISALTMALARI**

Giriş.....	60
Bir Harfle Gösterilen Kelime Kısaltmaları.....	61
Bir Harfle Gösterilen Kelime Kısaltmalarının Kullanım Kuralları.....	63
Bir Harfli Kısaltma Çalışma Kâğıdı.....	68
İki Harfli Kısaltmalar	71
İki Harfle Gösterilen Kelime Kısaltmalarının Kullanım Kuralları	75
İki Harfli Kısaltma Çalışma Kâğıdı.....	78
Hece Kısaltmaları	83
Hece Kısaltmalarının Kullanım Kuralları	85
Hece Kısaltmaları Çalışma Kâğıdı	100

BÖLÜM 4**KELİME KÖKÜ VE KELİME PARÇASI KISALTMALARI**

Kelime Kökü Kısaltmaları	104
Kelime Kökü Kısaltmalarının Kullanım Kuralları	107
Kelime Kökü Kısaltmaları Çalışma Kâğıdı	110
Kelime Parçası Kısaltmaları	113
Kelime Parçası Kısaltmalarının Kullanım Kuralları	117
Kelime Parçası Kısaltmaları Çalışma Kâğıdı	120
Cevap Anahtarları	123

YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ	153
--------------------------------------	------------

1. BÖLÜM

BRAİLLE YAZI SİSTEMİ, TARİHÇESİ VE DÜNYADA BRAİLLE

Anahtar Kavramlar

Braille Yazı, Louise Braille, Moon Alfabesi, Braille Yazı Araçları, Braille Alfabe

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümü tamamladıktan sonra;

- Kabartma okuma yazma sistemlerinin tarihçesini anlatabilecek
- Görmeyenler için farklı yazı sistemlerini anlatabilecek
- Braille yazı sisteminin önemini ve tarihçesini anlatabilecek
- Braille yazı sistemini açıklayabilecek
- Braille yazı araçlarını tanıyabilecek
- Braille tablete kağıt takabileceksiniz.

İçindekiler

Giriş

Kabartma Okuma Yazma Sistemlerinin Tarihçesi

Görmeyenler İçin Farklı Yazı Sistemleri

Braille Yazının Önemi ve Tarihçesi

Braille Yazı Sistemi

Braille Yazı Araçları

Braille Yazı Tablet ve Kalem

Braille Daktilo

Braille Yazıyı Silme

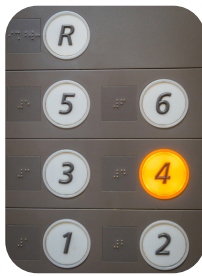
Braille Yazının Kullanıldığı Diğer Alanlar

Kaynakça

GİRİŞ

İnsanoğlu yüzyıllar boyunca doğa olaylarını anlamak ve doğaya egemen olmak istemiştir. Bazen korku bazen merak bu isteği tetiklemiştir. Korktuğu olayları anlamak hatta kontrol etmek, merak ettiklerini çözmek insanoğlunun bilimle tanışmasına neden olmuştur. İnsanın doğaya egemen olma isteği, beğenilme isteği, daha rahat yaşama isteği, üstün olma isteği vb. istekleri yenilikleri keşfetmesine neden olmuştur. Bu yenilikler insanoğlunun yaşamını bazen tehdit etmekle beraber, hayatımız kolaylaştıran düzenlemeleri de içermektedir. Hızla gelişen teknoloji ve yeni gelişmeler insan hayatını kolaylaştırmakta, tüm bireylerin topluma ve çevreye katılımını arttırmaktadır. Bu bize yetersizlikten etkilenmiş bireylerin de gelişen teknoloji ve yenilikler çerçevesinde topluma katılımının artacağını göstermektedir.

Normalleştirme, yetersizlikten etkilenmiş bireylere yetersizlikten etkilenmemiş bireylere sağlanan aynı hak ve koşulların sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu da her birey gibi görmeyen bireylerin de bağımsız okuyabilmesi ve yazabilmesi anlamına gelmektedir. Görmeyen bireylerin bağımsız olarak okuyup yazabilmesini sağlayan yazı sistemi ise Louise Braille tarafından geliştirilen “Braille Yazı”dır. Braille yazı görmeyen bireylere kitapların dünyasında bir yolculuğa çıkma fırsatı veren kendi duygu ve düşüncelerini kâğıda dökmelerini sağlayan sihirli ve çok zekice kurgulanmış bir sistemdir. Görmeyen bireylerin sadece öğrenim hayatlarında değil aynı zamanda günlük hayatlarında da kullandıkları, bağımsız olabilmelerini sağlayan braille yazı sistemi birçok yerde kullanılmaktadır. İlaç kutularında, asansör kontrol düğmelerinde, ATM’lerde, binalarda kapı isimliklerinde vb. birçok yerde kullanılan braille yazı görmeyenlerin bağımsız bir şekilde bilgi edinmelerini kolaylaştırmaktadır. Günlük hayatta görmeyenlerin kullanımı için birçok farklı alanda yaygınlaştırılması gereken braille sistemi teknolojik araçlarda da etkili biçimde kullanılmaktadır.

Şekil 1. Asansör tuş takımı

Şekil 2. ATM tuş takımı.

Kaynak: <http://tr.depositphotos.com/>

Günümüzde artık teknolojiye de yerini alan braille daha uzun yıllar görmeyen bireylere hizmet vermeye devam edecektir. Okullarda da görmeyen bireylere okuma yazma öğretimi braille yazı ile yapılmaktadır. Bu nedenle özel eğitim öğretmenlerinin özellikle de görmeyen bireylerle çalışacak öğretmenlerin bu yazı aracını öğrenmeleri önemlidir.

Şekil 3. Bilgisayar klavyesine eklenebilen braille klavye.

Kaynak: <http://tr.depositphotos.com/>

Braille yazı ile okuma ve yazma, yazı sisteminin anlaşılmasının yanı sıra braille noktalama işaretleri, alfabe ve kısaltmaları oluşturan sembollerin ve kullanım kurallarının ezberlenmesi, sıklıkla kullanılmasıyla mümkündür. Bu kitap **gören bireylerin** braille okuma yazmayı öğrenmesine hizmet eder. Gören bireyler, görmeyen bireyler gibi braille kabartma yazıyı dokunarak ya da gözlerini kapatarak okuyup yazmaz. Gören bireyler braille yazıyı da görerek okuyup yazacaklardır. Umarız bu kitap ve ek olarak hazırlanan videolar siz değerli okuyucuların bağımsız olarak braille yazıyı öğrenmenize hizmet eder. Öğrenmesi ve kullanması çok zevkli olan bu sistemi öğrendiğinizde görmeyen bireylerle daha fazla etkileşimde bulunma fırsatı yakalayabilir, onların hayata bağımsız olarak katılabilmesi için nasıl ve nerede braille yazıyı kullanabileceğimiz hakkında daha fazla katkıda bulunabilirsiniz.

*Bu kitap **gören bireylerin** braille yazı okuma ve yazmayı öğrenmeleri için hazırlanmıştır. Bu kitap görmeyen bir bireyin braille okuma yazma öğrenmesine hizmet etmez.*

KABARTMA OKUMA YAZMA SİSTEMLERİNİN TARİHÇESİ

Tarih boyunca görmeyen bireylerin eğitimi ve nasıl okuyup yazacaklarını sorun edinen ve bunun için bir araç ya da yöntem geliştirmeyi isteyenler olmuştur. Genellikle kendisi görmeyen olan bireyler ya da görmeyen bireylerle birlikte yaşayan bireyler bu soruyla daha fazla ilgilenmişlerdir. Bu durum günümüze kadar gelen braille yazının öncesinde kabartma yazının tarihini de oluşturmaktadır. Tarihe bu konu da adını yazdıran önemli isimler bu bölümde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Melanie de Salignac (1744-1766)

Ünlü Fransız yazar ve filozof olan, Ansiklopedi'nin (Encyclopédie) baş editörü Diderot, 1749'da, görmeyen bireylerle görüşmelerinin sonuçlarını ve körler hakkındaki düşüncelerini anlattığı, Görenler İçin Körler Üzerine Mektup (Lettre sur les aveugles à l'usage de ceux qui voient) adlı eserini yayınladı. Bu eserin 1760'daki izleyen baskısında Melanie de Salignac adlı kör bir kadından bahsetmektedir. Salignac, 1744 yılında doğmuş körlüğüne rağmen birçok şey başarmış Fransız bir kadındır. Salignac, Braille yazının icadından çok önceleri doğmuştur. Kartlardan kestiği harflerle okumayı öğrenmeyi başarmıştır. Ancak yazmayı öğrenmeyi başaramamıştır (Rex, Koenig, Wormsley, Baker, 1995; Weygand, 2009; Jacques, 2016).

Aşağıdaki kaynaktan Salignac ve hayatı hakkında daha ayrıntılı bilgi bulabilirsiniz.

<http://historyandotherthoughts.blogspot.com.tr/2012/07/mademoiselle-melanie-de-salignac.html>

Denis Diderot (1713-1784)

Fransa'nın Champagne ilinin Langres kasabasında doğan Diderot, Aydınlanma Çağı'nın en önemli kişiliklerinden biri ve ünlü Ansiklopedi'nin (1772) baş editörüdür. Diderot Görenler İçin Körler Üzerine Mektup adlı eserinde görmeyenlerin yapabildiklerinden ve Salignac'dan bahsederek görmeyenlerin de eğitilebileceği, göremeseler de zihinsel yeteneklerinde bir sorun olmadığını insanlara duyurması ile görme yetersizliğinden etkilenmiş bireylerin eğitiminde önemli bir rol oynamıştır. Diderot 1784 yılında Fransa'da ölmüş, Saint-Roche Kilisesi'ne gömülmüştür (Rex, Koenig, Wormsley, Baker, 1995).

Valentin Haüy (1745-1822)

Haüy 1784'de ilk körler okulu olan Genç Körler Enstitüsü (L'Institute Nationale des Jeunes Aveugles)'nü Paris'te kurmuştur. Braille yazının kâşifi Louis Braille 1819'da bu okula girmiştir. Haüy'ün görmeyen bireylerle ilgilenmeye başlaması ve bunun sonucu olarak okulun kurulması, 1771 yılında körlerle alay eden bir grup insanın yaptıklarına tanık olmasıyla başlar. Körler için bir okul kurmaya karar verir. 1780'de kendisi de kör olan Maria Teresa von Paradise ile tanışır. Von Paradise, Haüy'ü bir kör bireyi eğitmek için deneysel bir çalışmaya ikna eder. Bunun üzerine Haüy 1784 yılında tanıştığı fakir, kimsesiz ve evsiz François Leseuer adlı genç ile çalışmaya başlar. Leseuer onun ilk görme engelli öğrencisidir. Görenlerin kullandığı harfleri yükselterek dokunsal hale getirip ona okumayı öğretir ve bu başarısını da Journal de Paris gazetesiyle duyurur. Başarısı Fransız Bilimler Akademisi tarafından ödüllendirilir.

Haüy'ün kullandığı yükseltilmiş harflerle eğitim, kurmuş olduğu körler okulunda da kullanılmıştır. Ancak Haüy'ün umduğundan daha az etkili olan bu yöntem, görmeyen bireylere dokunsal olarak okumanın öğretilebileceği konusunda önemli bir gelişme olmuştur (Rex, Koenig, Wormsley, Baker, 1995).

Louise Braille

Braille 1809'da Paris'in bir köyünde dünyaya gelmiştir. 3 yaşında babasının dükkanında oynarken yaralanarak enfeksiyon kapmış ve görmesini kaybetmiştir. 10 yaşında Haüy'ün kurduğu Genç Körler Enstitüsü (L'Institute Nationale des Jeunes Aveugles)'ne başlar. Daha çok sözel bir eğitim almasına rağmen yükseltilmiş harflerle hazırlanmış kitapları da okur. Bu kitapların çok fazla yer kapladığını, okunmasının yavaş olduğunu gören Braille daha verimli bir yol düşünmeye başlar. Bu arada Fransız ordusunda süvari olan Charles Barbier'in geliştirdiği 12 noktalı kabartma sistemden haberdar olur. Bu sistem askerlerin şifreli yazışmada kullanmaları için geliştirilmiş, düşmanın anlayamayacağı ve karanlıkta da görülebilecek "Gece Yazısı" olarak adlandırılan bir kod sistemidir (Michael, 2006). Braille bu sistemi 1829'da 6 noktalı kabartma yazı sistemine uyarladı ve henüz 15 yaşındaydı. Hem okumaya hem de yazmaya hizmet eden bu sistem aynı zamanda daha hızlı işlevde bulunmaya da hizmet ediyordu. Louis Braille ilk kitabını 1829 da yazdı. Matematik ve müzikte Braille sisteminin kullanılması için 1837'de yeni Braille sembollerini sisteme kattı. Louis Braille 1852'de öldü. Braille kabartma yazı sistemi tüm dünyaya hızla yayıldı ve görmeyen bireyler tarafından kullanılmaya başlandı.

kaynağa Git

Aşağıdaki kaynaktan Louise Braille'in hayatına dair bilgi edinebilirsiniz.

<http://brailleplus.net/articles-and-publications/a-short-history-of-braille/>

GÖRMEYENLER İÇİN FARKLI YAZI SİSTEMLERİ

Görme özürülülerin okuyup yazabileceği bir yazı sistemi üzerinde Louis Braille'in dışında da araştırma ve inceleme yapan kişiler bulunuyordu. Bu nedenle bazı ülkelerde aynı anda değişik yazı sistemleri kullanılmaktaydı. O dönemlerde, görme özürülüler için geliştirilen yirmi çeşit yazı sistemi vardı ve bunlar arasında büyük bir rekabet sürüyordu. Kabartma yazı sistemleri arasında süren bu rekabete o dönemde "noktalar savaşı" adı verilmişti (Köseler, 2017).

MOON Sistemi

Uzun yıllar boyunca Amerika'da da görmeyen bireyler için farklı yazı sistemleri geliştirmek üzere çalışmalar yapıldı. Bunlardan Moon yazı sistemi ayakta kalmayı başarabilmiş bir sistemdir. Dr. William Moon (1818-1894), küçük yaşta tek gözde görmesini 21 yaşında da iki gözde de görmesini kaybetmiştir. Öğretmenlik yaptığı yıllarda farklı kabartma kod sistemlerini öğrencileriyle kullanmış ancak çocukların bu sistemlerde zorlandıklarını fark etmiştir. Buradan yola çıkarak 1843'de Latin alfabesindeki büyük harf sembollerine dayalı ancak daha basitleştirilmiş bir form ya da yeni karakterler geliştirerek, yeni bir sistem ortaya koymuştur. Moon alfabesiyle ilk kitap 1845'de basılmıştır (Cooper, 2010). Günümüzde, özellikle Avrupada görmeyen bireyler için kitaplarda Moon hala kullanılmaktadır.

Moon Alphabet

Λ	∩	∪	∩	∩	∩	∩
A	B	C	D	E	F	G
○	∩	∩	<	∩	∩	∩
H	I	J	K	L	M	N
○	<	>	\	/	—	∩
O	P	Q	R	S	T	U
∩	∩	>	∩	∩		
V	W	X	Y	Z		

Kaynak: <http://tr.depositphotos.com/>